

TANDORI DEZSŐ

Ittenes versek

PINTÉR LAJOS: LÉPCSŐK AZ ISTENHEGYEN

Ha valaha még használatos ige volt az „istenülni” – ó, Ady *tartalmai*, persze, egyáltalán nincsenek távol tőlünk! –, ennek (külön korszak líránkban!) a Karinthy Frigyes-féle változata „itten ülni” lehetett volna, és a posztmodern t épp kicsit meghaladóban, nem tréfásan, az „ittenülni” változat is feltalálható. Olyan ember, aki ittenivé válik, ittenkedik, valaminek afféle helytartója, hogy mást ne mondjak, mondjuk a költészeti királyságé, és történetesen lépcsőkön csücsül, lépcsőkön mászkál ráadásul. Vagy ha Isten felől nézzük a dolgot, épp nemrég, pár nappal Pintér Lajos verskötetének kézhez kapása után gondoltam ilyet: isten = is teⁿ, vagyis hogy isten is te vagy, csak az „n”-edik hatványon. Meg hát visszagondolok az Istenhegyre, miféle nevei voltak már, vagy hogy is van ez, és 1944 háborús nyarán, őszén innét láttam a malmok égését, a pesti Duna-partokét, oda vágódott be egy repülőgép, Sztálin-gyertyák hulltak, apám úttalan utakon, lépcsőkön bujdokolt haza hivatalból, nem tudtunk a Balatonra nyaralni menni, hát a Sváb-hegy, Istenhegy lett pár hónapra a rezidenciánk, még él nagyanyám, csak következő februárban „fúlt” bele az ostromlott ház víz-elárasztotta pincéjébe, vagy tüdőgyulladásába. Magunk temettük el, szintén hegyoldalban, a Váréban. Lépcsők, hegyek, emlékeim. Vagy az Istenhegy, másképp. Űn. kamaszkoromban, mikor már réges-rég templom mellé jártam, nem szerettem felöltözni szépen, kár lett volna a kidobott időért, Istennel a képzelt betegségem, csontrákom hiedelme okán másfél évig társalogtam a legriasztóbb titokban, halálfélelmekben, tehát Kafkát se olvasmányokból ismertem meg először, hanem ilyesképp; mondom, Űn. kamaszkoromban mindenféle vasárnapi szórakozások, találkozgatások helyett jártam az Istenhegy lépcsőire, csak ültem a forróságban, még nehezebb lehetett a közlekedés, nem voltam a 182 centimhez 57 kiló, kínlódtam, mint Szép Ernőnél mindenki „körülötte”. Ma is kínlódás járja megint, ma is küszködés: nagyon kirepültem mindenektől a magam semmijébe, Camus Meurseult-ját úgy olvasom csak, öt percig, mielőtt lecsapnám, hogy leányszobai lektúrt Tutsek Anna korából, mennyivel messzebb vagyok én énnel-mással ennél, kimáztam egy félreütésből itt, nem is szívesen kerülök társalgásközelbe olyanokkal, akiktől, gondolom, mégse vagyok olyan messzire kiröppenve, már nem is mondom, „úrbe”, lejárt szó, emberekre nézek, mint Szép Ernő, ki úgy érezte, a testszín fáj szemének, én se szeretem, ha nem elég néptelen az utca, magam elé engedek mindenkit, én lássam inkább a hátuk közepét, és Ottlik Lukács-uszodás bámuldozását is így változtattam át, főleg egy Maury nevű alakzatommal, hogy bánom is én, ki milyen, az övé, amilyen, ő kezd vele, amit akar, nekem semmi, semmi, semmi közöm hozzá, és ennek megfelelően nem is sok mindent csinállok, „gyártok” mostanság, nem iszom egy hajnali csésze feketénél többet, semmi szeszt, alig eszem, újságot a Sporting Life-on kívül nem olvasok, a filmeket öt perc múlva lezárom, ismerem a teljes elérhetőség szédelését Dublinban, Bécsben, aztán a hirtelen önéletmentést, ó, lépcsőkön, például a szépséges Strudlhofon, Dodererén, de gyötterem menni akkor, mégis valami hiteles, istentelenül istenes, ittenes, evidens. Legalább érdemes.

Festők – De Stael, Wols, Dubuffet, Michaux – szövegeit azért szívesen olvasom, Wittgensteint meg verseket. Wittt azt írja az evidenciáról – v. azzal kapcsolatban –: „Az elégséges evidencia határ nélkül megy át az elégtelenbe.” Lásd erről Wittt határfelfogását. Szubjektumunk nem létezik – pszichológiai entitásként –, mert mindig a „már túlnaninak” határa. Erre mondom én: rendben, de a Túlnan, mint nedvesség a trikónkat, a köd stb., átitat minket, akkor ez a trikoanyag, határunk, *sem* létezik önállóan, határunk mindig kicsit előretolódik abba az Ismeretlenbe, melyről nem lehet beszélni. Hm. A költészet, ha evidencia-történés, ezt a határt haladja meg folyton, a legminimálisabb mértékben. Micsoda tudománytalan állítás a részemről. Mik azok „a legminimálisabb mértékek”? Akkor már a magam evidenciátörténet-fogalmát könnyebb meghatározni: evidenciátörténet akkor van, ha a valóság úgy történik, hogy rögtön – mintegy poénosan – írható is, több se kell hozzá. Persze, Wittgenstein, tudományosabban, hozzáteszi a maga evidenciadolgához itt, a pszichológia filozófiájáról szóló matériájában: „Ennek a fogalomképzésnek természetes alapja az emberi esetek bonyolult mivolta és sokszerűsége.” Tehát – lépcsők.

Ide akkor megérkeztünk volna. Háború, gyerekkor, magány, elfogyás, ennek határai, visszakapaszkodás. A versekkel mindig okvetlenül visszakapaszkodom. Derekas alkalom is, hogy ebben a sűrű nyári hőben, idézem mesteremet, Nemes Nagy Ágnes, véletlenül se „zsibbadjak tovább”, hanem tevékenykedjem. Mondandómat jól előkészítettem a kötet olvasgatásával, és örülök, hogy két egyenes kimetsz egy pontot: másodsor van módom költőnkéről írni. Elsőül az *Istenhegyi dúdoló* c. verset jegyeztem ki magamnak.

Pintér Lajos saját vershagyományát, a korábban vállalt nagyobb, általánosabb vershagyományt folytatja, tehát olvasója számára azonnal otthonos. Ezért jó ütközés az ily fogalmi aztán – l. Wittgenstein: „Sétálok az Isten-hegyen, ma otthontalan.” Megfigyelek valamit. A címbeli „Istenhegy” elképzelhető, általánosabb sugalmú; aminek én nagyon örülnék is. Ez a budai domb meg... Bár ki tudja. Párizs mellett Saint Cloud csak a turfűjság versenynapjelöléseként íródik kötőjellel, Saint-Cloud, miért vajon?

Persze, a vers azonnal rájátszik a lehetőségre, az „otthontalan” után ez következik: „ma istentelen”. Szép a „ma” pontossága. Igen, verset én így elemeznék, földhözragadt réal-royalista: mit is mond a királyság éppen? Minimális eszközökkel azt, hogy egy sugallatos nevű helyen valaki csak úgy részben tevételesen mozog, nem mindig így, mert hát „ma”, meglehetősen kikökök a térből, honosságból, de talán van ellenjáték is, újabb összefüggérendszerbe hálózódik: a fosztóképzők is rendszert adnak ám! Otthontalan, istentelen. Ez már nem úr! Itt már két valami metszi egymást, két sík, vagy mi, és lehet hol lenni. Vagy: nagyon is „van valahol” költőnk, s ezt ötletesen fejezi ki. De nem játékosan. Azaz, épp vissza is vonja az eszköz túlságát. Nos, kedves Watson, mondanám, mint mikor a famulus St. Cloudból hazafelé megörült, hogy egyvégtén nem menetelünk akkorákat, s hogy én a bokrok közé valamiért bevonultam, örömmel mondta az út elviselhetőbb egységeire: „Emberi darabok...”, s akkor felé fordultam, és... Igen: „Watson, honnan tudta?” Mert egy kéz állt ki az avarból, amott egy lábfej. Emberi darabok, igen, s így! Sosem tudjuk, egy-egy megjegyzésünk miféle határon megy át, l.: Wittt. S mit kezd jelenteni onnét. Az „istentelen” szónak van egy „nagyon, fene-ette” stb. jelentése, „ugyancsak” ez. És Pintér Lajos így is érti: „Hiszen eltűnök, már azt hiszem, / csak szó leszek, szótári szó”. Kijegyeztem még ezt a szakaszt: „Ahogy az istenhegyi lépcsőn lépdelek, / lassan dúdolni kezdem magamban: /

nem látni a sok fától az erdőt, / nem látni a sok verstől a költőt, / nem látni a hírektől életed.” Na, most. Babits hegyi hírmondója! Babits és a füvek, az *Esti kérdés*, ugye. Van líránknak ilyen tája, József Attilával aztán még kiegészítve alapvetően, s nagyok jól megférnek nálunk, már, s Bécsben ez jutott eszembe, a hóban eltűnő-félben, áttűnően szédelegve, csoszorászva, egy „Krauter”, kb. *Füvek* cégért látva: „Babits német összkiadás: A KRAUTER hírügynökség jelenti...” Ezt versnek gondolom. Igen tágas a vers-felfogásom. Gondolom, így lehetek a költészeti királyság valami szerény *ittenezője*, ez kb. szellemi főfoglalkozásom.

Hála az istenhegyi lépcsőeknek, Pintér Lajosnak általuk, hogy kiragadtattam nyári negativitásomból. Már szaporábban szemlézem a könyvet. Pár villanás kevés még, hogy olyat állíthassak: szép minimalizmussal, nem „külön” szűkre fogottan, de mértéktartóan összeválasztott anyaggal, igen erősen egyenletes, végig hű önmagához. Még az itt elemzett vers végét hadd lássuk; megvan tehát az összefüggés, amit gyanítottunk, szó sincs teljes kisodródásról: „Valami vers-törödékre letem, / ahogy léptem és lefelé figyeltem.” S kész a költemény. Nagyon gazdaságos. Elemei mind „valamiért” vannak. Elvezetnek kicsit erre, amarra, s valami lényegesebbhez csavarintanak vissza, menetükkel. Lefelé bár e csavarmenet, megemelő. Tetszik, hogy közös sugalom: semmi. Nem kacsint közmegegyezésre, sem aktualizálással, sem cizellálással a költő.

(Még Nemes Nagy Ágnesnél, Mészöly Miklósnál inaskodva, harmincöt éve így mondtuk: „motosz” ... Motoszom ez: a mai magyar líra aktualizál és cizellál, szerencsétlen esetekben egyszerre teszi a kettőt, s jókora túlértékelhetések adódnak, persze, az egyenletesség jegyében.)

Világos, Pintér Lajos költészete a szó jó értelmében egyenletes, de inkább elbeszélő, s nem hűsvétszigetien „ottlévő” kötömbök együttese. Rendben van, a parlamentről szólva például aktualizál, egy neki megfelelő költészetmodell jegyében cizellál is valamelyest – de melyőnk nem! Magam sem vagyok boldog, s főleg prózában, ha az aktuális vonz. Abbahagyni! Ahogy a „lefogni” jelszava jött. Fenét jelszó. Ahogy a kávévelés is abbamaradt. Ahogy a cigaretta „kezelhető”. Pintér költészete a szónak ilyen értelmében *játszódik* az én mindennapjaimban, nem mondom már az utált többséget, köznapi asszociációkat eredményez. Mármint nekem.

Persze, a „ma otthontalan, ma istentelen” – cikluscím is. Ezt akkor jól kiszúrtam. Valahogy ilyesmi, kicsiben, a versolvasás evidenciátörténete. Elment keresni egy. Talált egy. (E két mondat tőlem, magamra, a királyságra. Ilyen egyszerű.)

Olvasgatom a kötetet. *Görög strófák* itt egy vers címe. Ezúttal a fogalmazás érzéketlensége tűnik fel: „Salétromból a cégér. Fogas étterem / fönn a hegyen. / Előtte hegyben áll a dinnye”. Pillanat-rebbenésű tréfák sora következik tovább. Pintér élvezettel merül el ebben a posztimpreszionizmusban, mondjuk, Vlaminc színeivel. A görög-dinnyék végül *átübörognek* versén. Persze, *őszidő* felé. A melankólia is színezője a küzdő alkatú, de rezignációt is ismerő Pintérnek. Érdekes, itt is istenhegyi a cím. Persze, nemhiába az a kötet cégére, ami. Mégis. Vannak ezek a motoszok. Nem „mániák”, hagyjuk az ebingerlő mániát, származékostul. Van, például nekem, a *Rudolfstadt*. Rajzaimhoz. Egy képzeletbeli, hegyi város. Mert a Rudi nevű verebem van, és Leopold Bloomnak 1 évet élt a Rudy nevű fiacskája, s olvasom Dublinban, beszerzett szakirodalmamban, „Virag”-ék családfáját. Épp 100 éve halt meg a Rudy. Lett nekem a Rudolfstadt. Pintér Lajosnak, az odaköltözés révén, ha jól értem, az Istenhegy. Nagypapámék laktak ott. Az első háború után, az Óra úton, ha jól mondom. Semmit se tudok

egészen bizonyosan. Versekben keresem a szilárdabbat. A versek ott szervezik magukat az orrom előtt. Pintér versei ezt kollokvialisan teszik. Elbeszélgetnek velem olyképp, hogy a költő is mintha magával beszélgetne el. Ne szégyelljük a szót: ez nagyon emberszabású. Talán rajtam is ilyesmi dolgok segíthetnek majd, legalább a magam emberszabásúbb ténykedése, mondjuk, Dublinban. A „tény” szó is ott van. Pintér Lajos is megannyiszor tényközlő. Engem ez megnyugtat, érdeklődésemet is fölkelti. A dolog rendszerre összejön. Továbbra is jó költészetté. Ahogy az előző kötet nyomán mondhatam. Változtak az idők, ez az ittenesség jól maradt meg bennük.

Közelről örvendeztet meg, mit tagadjam, meg is indít kicsit a *Szépen élni* című vers. Mottóját idézem csak: „Életünkről: cselekvésünk, / létezésünk műalkotásáról szólni.” Ez szépen van mondva. És kell. Nagyon kijátszódnak a negativitások. Nem szabad rendszerünkben megmaradni. Ha nekem valaki ilyet így mond, méregbe jövök csöndesen. De a líra nem „így” mond semmit. Nem nekünk esve. Föl kell fedeznünk, szép módszerrel, a versolvasásával, hol mi is van elrejtve. Nem lajstromozom fel e kötet értékes tartalmait. Nagyon jól használhatóak. Nekem, mind a bevezetőkből elmondottakhoz s azokhoz képest is, jót tettek. A közvetlen hatást nem lehet várni. Mindez bennünk összeszervül, csúnya szóval, „lelkedzve bedarálódik”. Ittenessé lesz bennünk. De mintha egy kérdéssel több, ez kellett volna épp, egy rákérdézési móddal több, hogy egyáltalán érvényes kérdés legyen: „Mi ez itten?” És a következő élet-elem egy következő kötet lesz, megint más valakitől. Ahogy előző is volt. Hohó, mégse jutottam „valahova”? Ez nem megy olyan gyorsan. Otthonosan, istenesen járkalhatnék a magam lépcsőin, s ezzel együtt mégis olyan istentelenül... hogy is vagyok, mi is van velem? Bizony, csak addig van ez, amíg „szépen vagyunk”; hogy ezt a metszett kifejezésértelmet válasszam; s addig meg kell becsülni magunkat. Pintér Lajos kötete ezt is mondja; hogyan becsüljük meg magunkat. A keveset. Amink van, amik lehetünk. Ittenezve. A megbeszél, a megbeszélhető harmóniát üdvözlöm örömmel a szépen-tovább lépkező, újabb lépésekre készítő kötet olvastán. (*Orpheusz Könyvek, 1994.*)